

SANAT

MİMARLIK VE METİNLERARASILIK: KASIMPAŞA TUZ AMBARI'NDA METİNLERARASI İZLER*

Dr. Öğr. Üyesi Serap Faiz Büyükçam**

Prof. Dr. Tülay Zorlu***

Özet: Metinlerin öncelleri ile kurdukları türlü ilişkilerle var oldukları düşüncesi üzerine temellenen metinlerarasılık; alt ve ana metinler arasındaki ilişkiler ağının keşfi ve bu ilişkilerin anlamlandırılmasıyla ilgilidir. Esasında yazınsalda tanımlı metinlerarasılığın mimarlık için de anlamlı kılınması mümkündür. Bu makale; mimarlığın da metinlerarası bir üretim olduğu ve metinlerarası yöntemleri barındırdığı iddiasındadır. Çalışmanın temel amacı; metinlerarası yöntemlerin mimari yapıların okunmasında bir araç olabileceğini göstermek ve bu bağlamda metinlerarası mimarlık okumalarına kaynak oluşturmaktır. Ayrıca 'metinlerarasılık' üzerine mimarlık üretiminde açılacak tartışmaları gündeme getirme amacını taşır. Mimarlık üretimi; metinlerarasılık üzerine yapılan kuramsal incelemelerle, metinlerarası mimarlık okumalarına ilişkin oluşturulan metodoloji çerçevesinde ele alınmıştır. Bu yönüyle çalışmanın bir yeniden okuma/yorumlama denemesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmanın kapsamı öncel- ardıl ilişkilerin tartışmasız olduğu restore edilen tarihi yapılarıdır. Sonsuz anlam örüntüleri içinde yeniden inşa süreci yaşayan tarihi yapıların güncel bir işleve kazandırılması tarihsel bir sürekliliğin ve kültürel değerlerin devamlılığını sağlar. Bu durum geçmişten alınan ve güncel kullanıma uyarlanan; yapısal, mekansal ve işlevsel çözüm ve referansların yeni bir düzlemde yeniden üretilmesine imkan tanır. Söz konusu süreç ve oluş yapıda metinlerarası izler bırakır. Yapıdaki metinlerarası izler Kasımpaşa Tuz Ambarı üzerinden somutlaştırılmıştır. Yapı, metinlerarası yöntemlerin mimarlık ile ilişkilene biçimlerinin tümünü ortaya koymaktadır. Bu haliyle çalışma, mimarlık üretimindeki metinlerarası izleri; keşfetme, bağ kurma ve anlamlandırma girişiminin bir sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık ve Mimarlık, Metinlerarası Yöntemler, Restorasyon, Yeniden İşlevlendirme, Kasımpaşa Tuz Ambarı.

*Bu çalışma Karadeniz Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje numarası 7325.

** İç Mimarlık Bölümü Mimarlık Fakültesi Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, serap.faizbuyukcam@omu.edu.tr ORCID: 0000-0003-4263-1671

*** İç Mimarlık Bölümü Mimarlık Fakültesi Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, zorlutulay@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5096-7146

ARCHITECTURE AND INTERTEXTUALITY: INTERTEXTUAL TRACES IN THE KASIMPAŞA SALT WAREHOUSE*

Assist. Prof. Dr. Serap Faiz Büyükçam**

Prof. Dr. Tülay Zorlu***

Abstract: Intertextuality is built on the idea that texts exist through various relations they establish with previously written texts, and is concerned with the exploration and interpretation of the network of relations between earlier and later texts. Although intertextuality is generally used to refer to the relations between literary texts, it is possible to use the term in the field of architecture. This study argues that architecture is a form of intertextual production which contains intertextual methods. The main aim of this study is to show that intertextual methods can serve as a tool for reading architectural structures, and thus to create a resource for intertextual architectural readings. The study thereby seeks to bring forward possible discussions on 'intertextuality' in architectural production. Thus, the study discusses architectural production within the framework of theoretical research on intertextuality and the methodology of intertextual architecture readings. It is safe to say that with this aspect, the study is a re-reading and interpreting attempt. The scope of the study covers restored historic buildings in which the relations between the earlier and later forms are indisputable. The refunctionalization of historic buildings, which undergo a restoration process in an infinite set of meaning patterns, ensures the maintenance of historical continuity and cultural values. This process allows the reproduction of structural, spatial and functional solutions and references in a new fashion, which are derived from the past and adapted to the current usage. This process and formation leave intertextual traces in buildings. The Kasımpaşa Salt Warehouse was used to illustrate intertextual traces in buildings. The warehouse represents all forms of intertextual methods, which are associated with architecture. Thus, this study is a result of the attempt to explore, relate and make sense of intertextual traces in architectural production.

Keywords: Intertextuality and Architecture, Intertextual Methods, Restoration, Refunctionalization, Kasımpaşa Salt Warehouse

*This work was supported by Scientific Research Projects Coordination Unit of Karadeniz Technical University. Project number 7325.

**Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture, Ondokuz Mayıs University, serap.faizbuyukcam@omu.edu.tr ORCID: 0000-0003-4263-1671

*** Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture, Karadeniz Technical University , zorlutulay@ktu.edu.tr ORCID: 0000-0001-5096-7146

1. GİRİŞ

Özgün yöntem denemeleri ile mimarlık- edebiyat ve mimarlık-metin ilişkisini sorgulayan disiplinlerarası çalışmalar güncelliğini korumaktadır. Bir yeniden okuma imkanı sunan bu çalışmalarda farklı bakış açıları ile yeni bilgiye, düşünce ve anlamlara kapı aralanmaktadır. Benzer bir ilginin ürünü olan bu çalışma, mimarlık üretiminin metinselliğine koşut mimarlık okumaları üzerine bir yöntem denemesidir.

Metinsel birer temsil olarak da kabul gören mimari yapıların yeniden okunması üzerine kurgulanan bu çalışmada; yazınsal metinler için bir ölçüt olan 'metinlerarasılık' (intertextuality) esas alınmıştır. Metinlerarasılık, metinlerin temel kaynaklarından birinin önceki metinler olduğu düşüncesi üzerine temellenir. Alt ve ana-metinler arasındaki etkileşimler ise, metinlerarası yöntemler aracılığıyla anlamlandırılır.

Bu çalışma, mimarlık üretiminin metinlerarası bir üretim sürecinden geçerek oluştuğunu savlamaktadır. Mimarlık pratiğinin öncelleri ile kurdukları ilişkilerle oluştuğu savı temel alındığında, bir ilk yapı aramak anlamsızlaşarak, 'metinlerarası' bir ilişkiden bahsedilir. Mevcut veri ve unsurların farklı birleşimlerle yeniden üretilmesi mimarlık pratiğinin değişen, çoğul, katmanlı ve parçalı yapısını ortaya koymaktadır.

Mimarlık üretiminin metinlerarası olduğunu ve metinlerarası yöntemler ile okunabileceğini savlayan bu çalışmanın temel amacı; metinlerarası yöntemlerin mimari yapıların okunmasında bir araç olabileceğini göstermek ve metinlerarası mimarlık okumalarına kaynak oluşturmaktır.

Mimarlık pratiği için alternatif bir okuma sunan çalışmanın kapsamını, öncel ve ardıl

yapı ilişkilerinin tartışmasız olduğu yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapılar oluşturmaktadır. Çalışmada metinsel bir temsil olarak ele alınan Kasımpaşa Tarihi Tuz Ambarı¹, yazınsala özgü analiz ve anlamlandırmalar ile yeniden okunmuştur.

Çalışma kapsamında metinlerarasılık ve metinlerarası yöntemler irdelenerek bu yöntemlerden, mimarlıkta metinlerarası okumalar için uygun görülenler belirlenmiştir. Ardından mimarlık disiplini ile ilişkilendirilen ondört yöntemin (alıntı, örtük alıntı, tamamlama, parodi/yansılama, öykünme/pastiş, alaycı dönüştürüm, indirgeme, genişletme, öyküsel dönüşüm, edimsel dönüşüm, montaj, kolaj, palempsest, yenidenyazım) bu disiplindeki karşılıkları tanımlanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise mimarlık okuması için tanımlı hale getirilen metinlerarası yöntemler aracılığıyla, Kasımpaşa Tuz Ambarı üzerinden metinlerarası mimarlık okuması yapılmıştır.

2. METİNLERARASILIK

Metne metinsellik özelliği kazandıran en önemli olgulardan biri olan metinlerarasılık, iki veya daha fazla metin arasındaki her türden paylaşımı konu edinir. Metinlerin, öncelleri ile kurdukları biçimsel ve anlamsal ilişkiler ile var oldukları düşüncesi üzerine temellenen metinlerarasılığa göre hiçbir metin bütünüyle özgün, tam anlamıyla yalıtılmış değildir ve diğer metinlerden bağımsız okunamaz (Kristeva, 1980; Allen, 2000; Kristeva, 2002; Ögeyik, 2008; Manguel, 2007).

Metinlerarasılık kavramı ilk defa 1960'lı yılların sonunda Julia Kristeva tarafından tanımlanmıştır. Kristeva'ya (1969) göre, her metin bir alıntılar mozaiği olarak yapılır, kısaca/özetle her metin başka bir metnin emilimi ve dönüşümüdür (Aktulum, 2000).

¹Kasımpaşa Tuz Ambarı yapısı, İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.07.1993 tarih ve 4720 sayılı kararıyla belirlenen Kentsel Sit Alanı içinde İstanbul'un Beyoğlu ilçesi Kasımpaşa semti Bedrettin Mahallesi, Havuzbaşı Değirmen Sokak, 119 pafta 927 ada 5 parselde yer almaktadır. İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 18.04.2007 tarih ve 972 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiş ve koruma grubu II olarak belirlenmiştir. 2008 yılında rölovesi (02.04.2008 tarih 1695 sayılı), 2009 yılında restitüsyonu (04.02.2009 tarih 2364 sayılı) ve ofis yapısı olarak kullanılmak üzere hazırlanan restorasyon (04.02.2009 tarih 2364 sayılı) projeleri onaylanmıştır. Yapı 2009-2018 yılları arasında bir reklam şirketinin ofis yapısı olarak kullanılmıştır.

Metinlerarasılık başka metinlere ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak işlemi değil; bir yer ve bağlam değiştirme işlemidir (Kristeva, 1980; Batur, 1995; Haberer, 2007; Demirtaş, 2016; Aytaç, 2013).

Mikhail Bakhtin'in 'saf metin yoktur' düşüncesi ve Ronald Barthes'in metnin 'kendilik' olmadığı, üretim sürecinde kapalı bir tutum sergilemeyip öteki metinlerle etkileşimi doğrultusunda var olduğu düşüncesi metinlerarasılık kavramına koşuttur (Barthes, 1985; Barthes, 2015). Kapalı metin yerine 'açık' metin kavramından bahseden Barthes; metni, kendinden önceki parçalardan, izlerden oluşan, başka yapıtların kesişim alanı olarak görür (Barthes, 1970). Metinler arasında kurulan çeşitli ilişkileri açığa çıkarmaya çalışmak, metinlerin anlamlandırılmasını gerektirir (Ekiz, 2007). Metnin derin anlamına ilişkilendirildiği diğer metinlerin yorumlanması ile ulaşılabilir (Culler 1997; Irwin, 2004). Ana-metin ile yan metin/ler arasındaki ilişkiler metinlerarası yöntemler aracılığıyla kurulur/keşfedilir (Eliuz, 2016).

2.1. Metinlerarası Yöntemler

Bir metnin metinlerarası görüngüde tanımlanmasında etkili olan pek çok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemler, herhangi iki metin arasında iletişim, koşutluk, karşıtlık, geçişkenlik ve transfer ilişkileri kurar (Bulut, 2018). İki veya daha fazla metin arasında ilişki kurulmasında rol oynayan metinlerarası kavram, işlem vb. olarak tanımlanan bu olguların hepsi birer metinlerarası yöntem olarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, metinlerarası bir mimarlık okuması için anlamlı bulunan ondört metinlerarası yöntemle ilişkin detaylı açıklamalara yer verilmiştir.

Yenidenyazım: Yenidenyazmak, bir yazarın kendi metnini veya başka bir yazara ait bir metni, altmetinleştirerek, yeni bir bağlamda, yeni bir okur kitlesi için, dönüştürerek yeni işlevlerle, yeni amaçlarla yeniden yazması işlemidir.

İçeriksel olduğu kadar biçimsel dönüşümlerle yeniden yazılan eski bir yapıt, çoğunlukla güncel anlamlarla donatılarak yinelenir. Yenidenyazma işlemi, bir yüzyıldan başka bir yüzyıla, bir okurdan başka bir okura, yapıtın yaşamını sürdürmesine olanak sağlar (Öztekin, 2008).

Palempsest: Palempsest, yüzeyi kazınarak üzeri tekrar yazılan parşömen olarak tanımlanır. Gerard Genette (1982)'ye göre palempsest, aynı yaprak üzerinde, bir metnin, başka bir metnin üstüne eklendiği, ancak eski metni tümüyle gizlemeyen bir metinlerarası betidir (Aktulum, 2000). Kalıtsal oluşan palempsest, eski ve yeni metinler arasında, zamanın yok edemediği 'sürerlilik' ve 'bütünlük' sağlar. Palempsest metnin yüzeyi ilk anda bir birlik, bütünlük düşüncesi verse de altından, gizlenmiş 'çokluk' düşüncesi çıkar (Sazyek, 2006; Özay, 2009; Aktulum, 2011; Kodal ve Köse, 2016).

Kolaj: Resim alanında XX. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanan kolaj, hazır ünitelerin bir araya getirilmesiyle yeni bir kompozisyon oluşturma işlemidir. Zamanla yazınsal metinlerde geniş bir uygulanma alanı bulan kolajda, ayrışık unsurlar bir bütün içerisinde yer alır. Bir araya getirilen bu unsurlar yeni metnin düzenleyicisi olup sözdizimini belirler. Kolaj, içerisinde yer aldığı metinde kopukluk ve ayrışıklık yaratır (Öztekin, 2008).

Öyküsel Dönüşüm: Öyküsel dönüşüm, alt metnin anlamında meydana gelen dönüşümdür. İçeriksel bir değişikliği öne çıkaran öyküsel dönüşüm, bir zamandan bir başka zamana, bir yerden bir başka yere aktarılan metnin eyleminde meydana gelen değişikliklerdir (Eliuz, 2016).

Edimsel/ Pragmatik Dönüşüm: Öyküsel dönüşüm sonucunda ortaya çıkan edimsel dönüşüm, eylemde olduğu kadar ona desteklik yapan nesnelere, araçların değiştirilmesi olan dönüşüm biçimidir. Örneğin, antik dönemde yazılmış bir yapıt, içerisinde yaşanan dönemde yeniden

yazılırken eylemde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak kurulan ilişkilerin değiştirilmesidir (Özay, 2009).

Montaj: Montaj, bir metnin içine başka bir metne ait unsurları alıp yapıştırmaktır. Montajlanan unsurlar alt-metini kesintiye uğrattırırken, belli bir anlamsal bütünlüğün oluşturulmasına katkı sağlarlar. Montaj, metne düşünsel destek sağlamak veya metnin gerçeklik etkisini artırmak gibi amaçlarla yapılabilir (Tekin, 2004; Emre, 2006; Aykanat, 2012).

Alıntı: Metinlerin önceki metinler ile oluşturdukları ilişkinin en yaygın biçimi olarak 'alıntı', bir metnin başka bir metinde açıkça ve sözcüğü sözcüğüne yinelenmesi işlemidir (Aytaç, 2003; Ekiz, 2007). Alıntı, Jacobson (1967) tarafından 'bir ileti içinde ileti' olarak tanımlanmıştır (Aktulum, 2000). Alıntılanan metin dahil edildiği her yeni metinde yeni bir bağlamda yeni bir anlama bürünür. Anlam, ilişkilendirilen her iki metinde de farklıdır (Kodal ve Köse, 2016). Alıntı, yapıdaki ayrışıklığı somutlaştırır.

Örtük Alıntı/Anıştırma: Anıştırma, bir metne, bir düşünceye, bir şeye sezdirim yoluyla gönderme yapılmasıdır (Çetin, 2003). 'Yarım bilgi' verdiği için örtük bir söylemdir. Genellikle tek sözcükle yapılan anıştırma, belli bir metni kısmen, kısıtlı olarak, tam belirtmeden alıntılar. Varlığını belirtecek dışsal bir unsur olmadığı için anıştırmayı bulmak zordur (Eliuz, 2016). Okur kişisel birikim ve çabası ile ipuçlarından yola çıkarak anıştırmayı tespit ederek bütünü tamamlar

Tamamlama: Değişik nedenlerle bir başkasının yarım kalan yapıtının, başkası tarafından, yapısını değiştirmeden bir takım unsurlar ekleyerek, sonlandırma işlemidir. Metni tamamlayan yazar, yarım kalan yapıtın biçimini olabildiğince göz önünde bulundurur, onu taklit ederek tamamlar (Aktulum, 2011).

Parodi/Yansılama: Parodi, metnin biçiminin konusundan ayrılarak, aykırı bir konu ile yeniden yazılmasıdır. Bir metni başka bir amaçla kullanmak, ona yeni bir anlam yüklemek olarak tanımlanan parodide, alt metnin biçimi aynı kalır, ancak; konusu değiştirilir. Bir metni yeni bir metin yaratmak için örnekçe olarak alan parodi, istenen etki kolaylıkla algılanabilmesi için çoğu zaman tek bir dize ya da sözcük ile sınırlıdır (Sazyek, 2002; Melikoğlu, 2004).

Alaycı Dönüştürüm: Alaycı dönüştürüm, konusu aynı kalan metnin biçiminde değişiklik yapılmasıdır. Örneğin destan ya da trajedi gibi soylu bir metnin sıradan bir üslupta yeniden yazılmasıdır. Biçemsel bir dönüşüm söz konusudur. Yergisel ve alt metne saldırgandır (Aktulum, 2000).

Öykünme/Pastiş: Öykünme, sanatçının eserini, başka eserleri taklit yoluyla yazmasıdır (Moran, 1991). Buna göre, bir yazar başka bir yazarın biçem veya içeriğini kendisininmiş gibi benimser ve kendi metnine uyarlayarak yeni bir metin ortaya çıkarır (Artun, 1998; Rosenau, 1998).

İndirgeme: Bir metinden bir parçayı kesip çıkararak yeni bir metin üretmektir. Metnin daha kısa ve özlü biçimde yeniden yazılmasıdır. Metni 'iyileştirmek' için gereksiz görülen parçaları atmaktır. Metinde anlamsal ve/veya yapısal düzeyde değişikliklere neden olur (Özay, 2009; Aykanat, 2012).

Genişletme: Bir yapıya yeni unsurlar ekleyerek yeniden yazmaktır. Alt metnin yetersiz görülmesi üzerine yazarın başvurduğu bir yöntemdir. Bu yöntemde yazar, önceki yazar veya yazarlardan aldığı konu veya konuları değişik biçimlerde genişleterek yeni bir metin üretir (Aktulum, 2011).

3. MİMARLIK VE METİNLERARASILIK ÜZERİNE

Metin olarak değerlendirilen her bir olguyu metinselliğin bir ölçütü olan metinlerarası ile ilişkilendirmek mümkündür. Edebi metinlerle sınırlandırılmayan metinlerarasılık; resim, müzik, sinema vb. disiplinlerde geniş bir kullanım alanı bulmuştur (Allen, 2000; Ott ve Walter, 2000; Önal, 2013; Siamak vd., 2016; Rabaça, 2017). Disiplinlerin uğraş alanlarına göre, yeniden tanımlanan metinlerarasılığın anlam ve kapsamı genişlemiştir.

Disiplinlerarası etkileşimlerin kurulduğu, sınırların muğlaklaştığı, anlamın çoğaldığı zeminler; yapıt/metin ve okurun etkileşim sürecine olanak tanıyarak farklı okumaların ve anlamlandırmaların önünü açmaktadır (Eco, 2016). Mimarlık ve metinlerarasılık ilişkisini kurmak ve okumak her okuyucuyu farklı mecralara taşır. Bu keşif serüveninde özne okuyucudur. Ne görebiliyorsa onu okur. Gördükleri ise bilgi birikimi kadardır (Faiz Büyükçam ve Zorlu, 2018c).

Mimarlık ve metinlerarası ilişkisi, mimarlığın da bir metin olduğu ve metin olarak okunabileceği düşüncesine koşut disiplinlerarası bir zeminde ele alınabilir. Yazınsal olana özgü bir takım değerlendirmeler, ilişki ve yöntemlerle tanımlı metinlerarasılık, metinsel bir temsil olan mimarlık için de geçerli kılınabilir. Metin ve metinlerarası ilişkisi ne ise mimarlık ve metinlerarası ilişkisi de aynı ölçüde benzerdir. Metinlerarası; 'ötekinden' yola çıkarak yeniyi üretirken, mimarlık da; gereksinmeler, sosyal hayat, iklim vb. unsurların yanı sıra kendinden önceki referanslar ile biçimlenir. Her defasında yeni bilgi birikiminin üstünde katmanlaşarak üretilen mimarlık bu haliyle metinlerarasıdır.

Harvey (2003), geçmiş biçimleri bir palimpseste,

günümüz kullanımlarını ise geçmiş üzerinde yer alan bir kolaja benzetmektedir (Harvey 2003). Mimarlık üretimini geçmişle kurulan ilişkilerle kabul etmek; mimarlık ve metinlerarası ilişkisini kabul etmektir (Reichlin ve Journal, 2008). Bu noktada metinlerarası, mimarlık okumalarında bir araç haline gelir ve böylece mimarlık üretiminin, tarihsel bir zeminde yeniden okunmasına imkan tanınır.

Metinlerarası, anlatıların kurgusunu oluştururken, metinlerarası okuma ise anlatıların kurgusunu deşifre ederek farklı anlamlara kapı aralar. Mimari yapılarda yapılacak metinlerarası bir okuma, mimarlık tarih yazımına bir alternatif sunma yetkinliğindedir. Mimarlık üretimini metinlerarasılık ile okumak; MÖ 5. yüzyılda inşa edilmiş eski bir Yunan tapınağı ile MS 2. yüzyılda inşa edilmiş Antik Roma tapınağının ya da Gotik dönem dini yapısı ile Rönesans dönem dini yapısı arasında var olan düşünsel, teknik ve yapısal birliktelik/farklılık ilişkiler ağının çözümlenerek anlamlandırılmasına olanak tanıyabilir. Bu konuya ilişkin olarak Civelek (2017), tarihi süreç içerisinde üretilmiş bir yapı türüne ait örneklerin veya bir mimarın eserlerinin artsüremli okunması ile farklı zaman, kültür ve mekanda inşa edilmiş veya edilecek mimari yapıların başka yapılarla ilişki kurabileceğini ileri sürmektedir.

Yer aldığı dönemin, kültürün, kodların izlerini taşıyan mimarlık üretimi; her defasında yeni bir bağlamda yeni dönemin koşullarına göre yeniden üretilir. Tam da bu noktada metinlerarasılığın devreye girdiği savlanmaktadır. Yeni yapı 'ötekine' göre ve çeşitli olanaklar kapsamında yenilenerek üretilir. Bu bağlamda öncel ve ardıl yapılar arasında farklı anlam etkileri yaratarak 'yeni' olanın üretimine katkı koyan 'metinlerarasılık', metinsel bir temsil olarak, mimari yapıların

okunmasında alternatif bir yoldur. Her okuma deneyimi ile farklı ilişkilerin çözümlenmesine ve kurulmasına imkan tanıyan metinlerarasılık, mimarlık üretiminin yeniden okunmasında/ anlamlandırılmasında bir yöntemdir. Ancak bu okumanın çıkış noktası olan mimarlık ve metinlerarasılık ilişkisi; öncel ve ardıl yapılar arasındaki bağ-etkileşim-iletişim, metinlerarası yöntemler dahilinde saptandığı ölçüde kurulabilir.

Metinlerarası yöntemlerin mimarlık disiplinindeki karşılıklarının tanımlanarak yapıda tanınır kılınması mimarlıkta metinlerarası okumalar yapılabilmesi için önemlidir (Faiz Büyükçam ve Zorlu; 2018a). Ancak mimarlık ve edebiyat gibi farklı disiplinlere ait metinlerin benzer verilerle okunmasında birtakım boşluklar oluşması kaçınılmazdır. Edebiyat disiplininde tanımlı bazı metinlerarası yöntemlerin mimarlık disiplini ile ilişkisi kurul/a/mamıştır. Söz konusu yöntemler, tamamen edebi metinlere özgü özellikler taşıyan; cümle, sözcük veya harf düzeyindeki değişim ve dönüşümleri konu edinen ve/veya dilbilgisi kurallarındaki değişiklikler ve bazı edebi anlam örüntüleri kapsamında tanımlı olanlardır. Mimarlık üretimiyle ilişkilendirile/bile/n metinlerarası yöntemler her çalışmanın konu ve kapsamına göre değişiklik gösterebilir. Dolayısıyla çalışma dışında bırakılan yöntemlerin farklı okuma ve bakış açılarıyla mimarlık disiplinine kazandırılması mümkündür. Mimarlık üretimi ile ilişkilendirilen ve ilişkilendiril/e/ meyen metinlerarası yöntem ve yorumlamalar farklı sorgulamalara ve eleştirel bakışa açıktır. Kurulan ilişkiler her okurun olay örüntülerini ilişkilendirme bilgi ve birikimi dahilinde yeniden anlamlandırılıp tanımlanabilir. Mimarlık üretimi kapsamında her biri 'metinlerarası yöntem' olarak değerlendirilen bu unsurlar, karmaşık

ve sürekli ilişkiler ağının birer parçası olmakla birlikte pek çok kez yapısal ve anlamsal olarak birbirini tanımlar ve kapsar.

3.1. Mimarlıkta Metinlerarası Yöntemler

Çalışma kapsamında, metinlerarası yöntemlerin mimarlık ile ilişkisinin kurulmasında restore edilen tarihi yapılar esas alınmıştır. Bu doğrultuda hangi metinlerarası yöntemlerin mimarlık ile ilişkisinin nasıl kurulduğu detaylıca açıklanmıştır (Faiz Büyükçam ve Zorlu; 2018a).

Yenidenyazım, yapısal ve/veya işlevsel anlamda eskiyen yapıların çağdaş gereksinimleri karşılamaya yönelik yeni işlev ve malzemelerle yenilenerek güncellenmesi/dönüştürülmesi olarak tanımlanmıştır. Yeniden işlevlendirilen veya özgün işlevinde restore edilerek yeniden kullanılan tüm tarihi yapılar bir yenidenyazımdır. Yapıdaki yenidenyazım, 'eski' olanın 'yeni' unsurlarla varlığıdır. Palempsest mimarlık üretiminin kendisidir. Öncel mimariler üzerinden yenilenerek üretilen yapılar, tüm yapıyı çevre palempsestir. Palempsest öncel olana referans veren tüm unsurları kapsar. Bu noktada tarihi bir yapıyı 'palempsest yapı' olarak nitelendirmemize olanak sağlayan özgün tüm unsurlar listelenebilir. Restore edilmiş veya yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapı 'yeni' olandır. Ancak içinde barındırdığı ve son işlevine kadar koruduğu özgün unsurlar, yapıyı palempsest yapar. Kolaj, herhangi bir yapının özgün kullanımında ya da farklı bir işlevde yeniden kullanılabilmesi için yapılan her türlü ardıl müdahaleler ve öncel yapısal unsurların toplamı olarak tanımlanır. Kolaj yenidenyazım ve palempsestten bağımsız düşünülmez. Restore edilen tarihi yapıdaki öncel ve ardıl bütün mekansal/yapısal ekler, biçimsel ve eylemsel değişim ve dönüşümlerin her biri kolajın bir parçasıdır. Farklı malzemelerin, yapı

elemanlarının, mekanların vb. biraradaliğından oluşan yeni bütün özgün yapıdan bağımsızdır. Öyküsel dönüşüm; tarihi bir yapının özgün ya da yeni işlevinde günümüz şartlarına ve kullanımına uygun olarak gündeme gelen yeni eylemsel ve işlevsel değişiklikleri kapsar. Bu bağlamda öyküsel dönüşüm, söz konusu yapının ilk inşa sürecinden son kullanımına kadar olan süreçte geçirmiş olduğu işlevsel değişiklikler, buna bağlı gerçekleştirilen müdahale ve uygulamaların kronolojik dökümüdür. Mimarlıkta edimsel dönüşüm; tarihi bir yapının değişen, güncellenen gereksinme ve talepleri karşılamak üzere yapıların ihtiyaç programının değişmesiyle gerçekleşen, plan şemasını etkileyen mekansal değişiklikler (asma kat eklenmesi, iç avlunun kapatılması vb.) olarak ele alınabilir. Tamamen yararsal bir takım ilişkiler bağlamında, özgün birimlerine yeni hacimler veya yapı elemanları eklenerek yeni mekanlar oluşturulmasıdır. Montaj, restore edilmiş tarihi bir yapıya (öncel); eski yapı kabuğunun içinde yer almayan ancak yeni işlevin ihtiyacı olarak eklenen ve mekan oluşturmayan tüm yapı elemanları (merdivenler, köprüler, söveler vb.) ve teknolojik yenilikler (havalandırma, aydınlatma, güvenlik sistemleri vb.) (ardıl) olarak tanımlanabilir. Restore edilen tarihi bir yapıda alıntı, öncel yapıya ait herhangi bir yapı malzemesi veya yapı elemanının ardıl yapıda yer alması olarak tanımlanmıştır. Öncel ve ardıl yapı/ yapı parçaları arasında kurulan ilişkiler; malzeme, renk, doku, birleşim vb. uygulama detayları ise alıntının niteliğini belirler. Mimarlıkta örtük alıntı, restore edilen/ yeniden işlevlendirilen tarihi bir yapıda öncel yapıya ait herhangi bir yapı malzemesi veya yapı elemanının 'yeni' yapıda izler/ ipuçları verecek şekilde kullanılması olarak değerlendirilebilir. Tamamlama, yapı elemanları hasar görmüş tarihi bir yapının; biçimsel, yapısal, işlevsel vb. bir

takım mimari değerlerine sadık kalınarak yeni işlev/restorasyon için tamamlanması/yeniden inşa edilmesi olarak iki ayrı kapsamda ele alınabilir. Örneğin apsis bölümü veya herhangi bir duvarı yıkılan bir kilisenin bu bölümlerinin yeniden inşa edilerek tamamlanmasıdır. Mimarlıkta parodi, yeniden işlevlendirilerek restore edilen tarihi bir yapının; pencere, kapı, duvar vb. mimari yapı elemanlarının özgün işlevleri dışında farklı işlevlerde kullanılması olarak tanımlanmıştır. Örneğin, kapı boşluğunun bir nişe dönüştürülmesi parodi olarak değerlendirilebilir. Alaycı dönüştürümü, tarihi bir yapının mimari elemanlarının biçimsel ve/veya üslupsal değişikliğe uğraması olarak ele alınabilir. Bu kapsamda öncel ve ardıl yapı/yapı parçaları arasında kurulan ilişkilerde pencere, kapı ve çatı gibi mimari yapı elemanlarının boyutsal özelliklerinin değiştirilmesi, bozulması veya yok edilmesi olarak tanımlanmıştır. Mimarlıkta öykünme, bir dönemin özelliklerini yansıtan öncel ve ardıl yapılarıdaki her türden ortaklıklar üzerinden değerlendirilebilir. Bu kapsamda tarihi bir yapının yeni işlevine ilişkin yapılan müdahalelerin renk, doku, üslup, biçim, malzeme seçimi, vb. bağlamlarda özgün yapıya öykünmesi olarak tanımlanmıştır. Mimarlık alanında indirgeme; restore edilen tarihi yapının, bir kısmının değerlendirilmesi, yapı elemanlarının veya bazı birimlerin kullanım dışı bırakılması olarak tanımlanmıştır. Çeşitli bölücü elemanların kaldırılmasıyla mekan sayılarının azalması, kapı, pencere, merdiven gibi yapı elemanlarının, yapıya ait bir bölümün tümüyle kullanım dışı bırakılması indirgemeye örnek olarak verilebilir. Genişletme, tarihi yapıya yüklenen yeni işlevin ihtiyaç programı dahilinde yapılan mekansal ekler, yapı elemanları vb. ile yapının sınırları dışında genişletilmesi veya mekanlar arası geçiş

edebiyatta metinlerarası yöntemler	
alıntı gizli alıntı örtük alıntı gönderge epigraf iç-anlatı basınakalıp klîşe tamamlama montaj kolaj dernece parodi alaycı dönüştürüm öykünme sesbenzeşimi sıra değiştirme çevrikleme söz öbeği genleştirme indirgeme kısaltma özet eksilti genişletme harf dâstımlı vezin dönüştürüm öyküsel dönüştürüm edimsel dönüştürüm yenidenyazım palempsest uyarlama kapsel dönüştürüm duzyazılaştırma koşaklaştırma çeviri stürcürüm	alıntı gizli alıntı örtük alıntı tamamlama montaj kolaj parodi alaycı dönüştürüm öykünme indirgeme genişletme öyküsel dönüştürüm edimsel dönüştürüm yenidenyazım palempsest
mimarlıkta metinlerarası yöntemler	

Şekil 1. Restorasyon ve/veya yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında mimarlık üretiminde karşılıklı tanımlanan ve tanımlan/a/mayan metinlerarası yöntemler (Faiz Büyükcım, 2018)

sağlanarak oluşturulan hacimsel/mekansal genişletmeler olarak tanımlanmıştır. Yeni işlevde artan mekan çeşidi ve sayısı işlevsel genişletme kapsamında değerlendirilebilir (Şekil 1).

4. KASIMPAŞA TUZ AMBARI'NDA METİNLERARASI BİR MİMARLIK OKUMASI

Çalışmanın bu bölümünde Kasımpaşa Tuz Ambarı, mimarlık disipliniyle ilişkilendirilerek karşılıklı tanımlanan on dört metinlerarası yöntem dahilinde (yenidenyazım, palempsest, kolaj, öyküsel dönüşüm, edimsel dönüşüm, montaj, alıntı, örtük alıntı, tamamlama, parodi, alaycı dönüştürüm, öykünme, indirgeme, genişletme) metinlerarası okumaya konu edilmiştir.

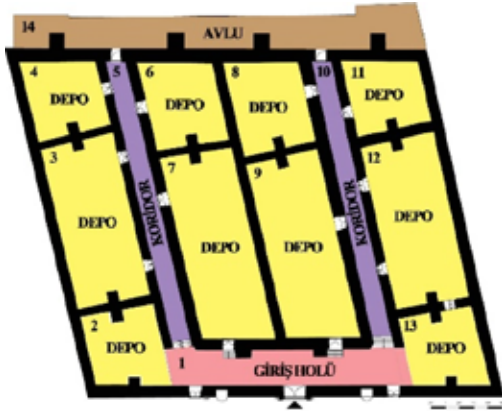
4.1. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Yenidenyazım

Örneklem yapının metinlerarası bir oluş olarak yenidenyazım olduğuna yönelik kabul, işlev değişikliği kapsamında gerçekleşen tüm müdahalelerdir. Yapıdaki yenidenyazımın

özneleri; altmetinleştirilen öncel yapı ile yeni işlev ve amaçla yeni bir kullanıcı kitlesi için kurgulanan ardıl yapıdır. Bu iki özneli tek yapı, yenidenyazımı örnekler. Yapıdaki yenidenyazım özgün yapının tanımı üzerinde etkili olmuş ve böylece yapının hangi işlevi karşıladığı ve mekanlarının hangi ilişkileri kurduğu gibi bir takım değişiklikler kapsamında yeni anlamsal ilişkiler kurulmuştur. Yapıdaki yenidenyazım; işlev değişikliği, eklenen/ değiştirilen mekanlar, mekanlar arasındaki yatay ve düşey düzlemde kurulan ilişkiler için eklenen/değiştirilen yapı elemanları, eklenen/değiştirilen malzemeler ve eklenen teknik donanım üzerinden yapılmıştır.

Tarihi ambar ofis yapısına dönüştürülmüştür. Dönüşüm öncelden ardıla plan şemaları üzerinden okunabilir. Buna göre; depo, koridor, giriş holü ve avlu mekanlarını barındıran öncel yapı; yeni işlevinde, ofis, toplantı odası, WC, teknik servis, yemekhane, kütüphane, balkon vb. mekanları barındıran ardıl yapıya dönüştürülmüştür (Şekil 2).

Öncel Yapı (Ambar)

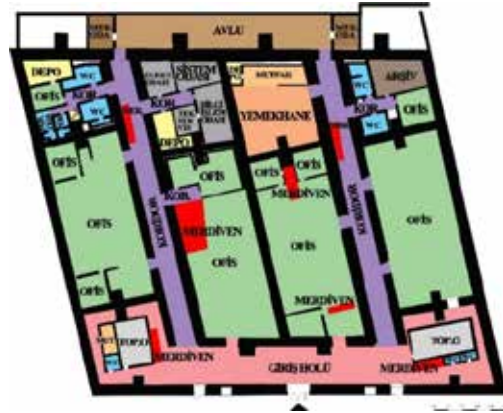

Zemin Kat

Asma Kat

Ardıl Yapı (Ofis)

Zemin Kat

Asma Kat

Şekil 2. Öncel ve ardıl yapıda işlev ve mekanlar (Faiz Büyükçam, 2018)

Yenidenyazımın yapıdaki izleri, yeni işlev gereği, öncel yapıya eklenen bölücü duvarlar, yatay ve düşey sirkülasyonu sağlamak için eklenen veya değiştirilen merdiven ve geçiş elemanları ile biçimsel değişikliğe uğratılan, eklenen veya kaldırılan kapı ve pencerelerdir. Bu kapsamda, yapıya asma kat eklenmiş, mekansal sürekliliğin sağlanması için galeri boşlukları açılmış, kapı ve pencerelerin birçoğuna siyah sac söveler eklenmiş ve bazı pencere boşlukları ise kapıya dönüştürülmüştür. Ayrıca ahşap konstrüksiyonlu kiremit kaplama özgün beşik çatı ise çelik konstrüksiyonlu yer yer aydınlık pencereleri olan yeni çatı ile değiştirilmiştir.

Tarihi ambar yapısının ofis yapısına dönüşümünde, malzeme değişiklikleri de yenidenyazımı işaret eder. Bu bağlamda öncel yapıya eklenen mekanlarda alçı levha veya cam gibi opak ve saydam yüzeyler birlikte kullanılmıştır. Öncel yapıda taş olan zemin malzemesi, ardılda yerini sirkülasyon aksında, ıslak hacimlerde ve teknik birimlerde mermer ve seramiğe; ofis, toplantı, yemekhane gibi birimlerde ise seramik ve mermerin yanı sıra halıya bırakmıştır. Yapının asma katı ise laminant parkedir. İç ve dış mekan ilişkisini kuran ahşap kapı/pencere doğrama ve kanatları yerini metal ve cama bırakmıştır.

Yeni işlev gereği teknik donanım ve tesisat eklenmiştir. Ardıl yapıda ısıtma-havalandırma sistemine ait mekanizma çatı makasları arasından açıktan geçmektedir. Aydınlatma ise tavadan sarkıt, ray spot, sıva altı spot ve germe sistemlerle; duvar ve zeminden ise sıva üstü çeşitli armatürlerle sağlanmıştır. Güvenlik sistemine ait kameralar ve acil müdahale vb. için gerekli donanımlar eklenmiştir.

4.2. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Palempsest

Tuz Ambarı yapısındaki palempsest; ardıl işlev/ işlevler, öncel ilişkin kütle/mekan bütünlüğü, korunan yapı elemanları ve malzemelerdir. Yapıdaki işlevsel palempsest, tarihi yapının ambar işlevinin değiştirilerek ofis yapısı olarak kullanılması kapsamında ele alınmıştır. Burada soyut bir takım ilişkileri tanımlayan, işlevsel bir katmanlaşmadan bahsedilmektedir (Şekil 3).

Palempsestin Tuz Ambarı yapısındaki somut izleri ise öncel yapıya ilişkin tüm unsurları kapsamakta olup bunlar öncel yapının özgün yığma taş duvarlarıdır. Bu kapsamda korunan mekan bütünlüğü, yapı elemanı ve malzeme özgün taş duvarlarla tanımlıdır. Kütle/mekan bütünlüğünü sağlayan özgün yığma taş duvarlar ardıl yapıda büyük oranda korunmuştur. Ardıl yapıda yeni işlev gereği gündeme gelen mekanlar, öncel yapının özgün mekanları bölünerek

Şekil 3. Yapıda palempsest /katmanlaşan işlev (Faiz Büyükcım, 2018)

örgütlenmiştir. Bu mekansal kurguda, özellikle ofis ve toplantı mekanlarındaki bölücülerin şeffaf malzemelerden seçilmiş olması özgün yapının okunmasını kolaylaştırmıştır. Ardıl yapıda mekan bütünlüğü ve malzemesi korunan giriş holü ve ana koridorlardan öncel yapı kolaylıkla okunabilmektedir. Özgün yığma taş duvarlardaki özgün açıklıklar yapıdaki palempsesti örnekleyen diğer unsurlardır. Tuz Ambarı'ndaki palempsest malzeme ise öncel yapıya ait olan taş duvarlardır. Bir palempsest olarak Tuz Ambarı'nda, 'yeni' içinde yer alan öncel malzemelerin 'eski' olanı işaret edip geçmişle ilişki kuruyor olması anlamsal değişiklikleri örneklemektedir (Şekil 4).

Özgün duvar ve açıklıklar

Öncel ve ardıl malzemeler

Şekil 4. Yapıdaki palempsest (Serap Faiz Büyükcım'ın Arşivi, 2017)

4.3. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Kolaj

Yapıdaki kolaj yapının bütünüdür. Tüm öncel ve arıl unsurlar tarafından kurulan yeni işlev ve mekanlardır. Öncel yığma taş duvarlar, ana sirkülasyon aksıyla ilişkili plan şeması ile arıl çelik çatı, mekan, malzeme ve yapı elemanları Tuz Ambarı ofis yapısını oluşturmuştur. Yenidenyazımı kapsar görülse de kolajı kuran yenidenyazımdır. Kolajı tanımlayan her bir yapısal unsur anlam üzerinde etkilidir. Çünkü kolaj yeni bağlamdaki her şeydir. (Şekil 5).

4.4. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Öyküsel Dönüşüm

Yapıdaki öyküsel dönüşüm, yapının ilk inşadan son işlevine/yenidenyazımına kadar ilişkili olduğu tüm konulardır. Makro ölçekte işlev

değişiklikleriyle sınırlandırılabilir öyküsel dönüşüm mikro ölçekte yaşam döngüsündeki her bir müdahale olarak değerlendirilebilir. Bu kapsamda 16. yy ? ortalarında Buğday Ambarı olarak inşa edilen tarihi ambar yapısı, 20. yy 'ın ilk çeyreğinden son çeyreğine kadar TEKEK'in Alkol ve Tuz deposu, sonrasında bir süre Beyoğlu Belediyesi atölye garajı olarak kullanılmıştır. 2004 yılında özel sektöre satılan yapı 2007 yılında tescillenmiştir. 2008 yılında rölöve ve restitüsyon projeleri onaylanan yapı 2009 yılında ofis işlevi verilerek restore edilmiştir (Şekil 6). Yapıdaki öyküsel dönüşümde işlevi/kullanım amacı değişen yapı, bağlamı kapsamında anlamsal değişime uğramıştır. Yapı artık bir ambar yapısı değil ofis yapısıdır. İşlevsel anlamdaki değişim ise öyküsel dönüşümün kendisidir.

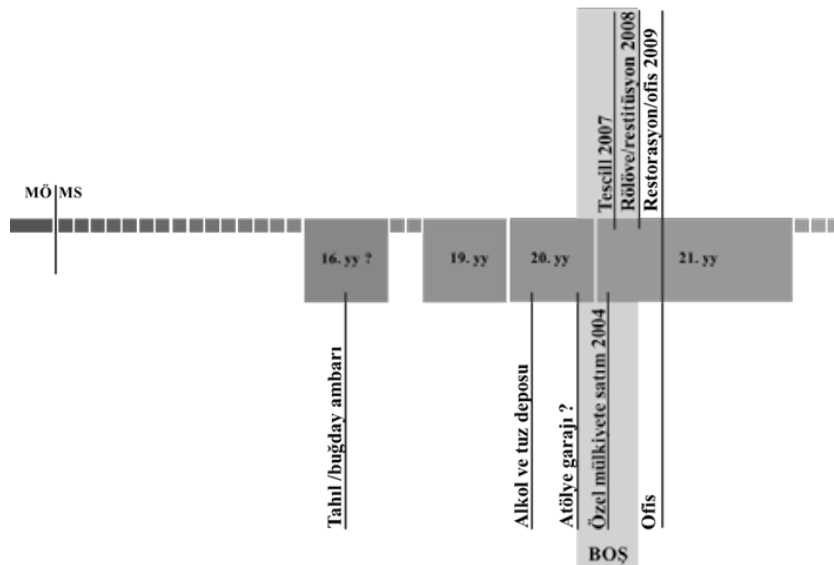
Giriş holü

Cam küp

Ofis

Koridor

Şekil 5. Öncel ve arıl unsurların oluşturduğu yeni bütün (Serap Faiz Büyükkam'ın Arşivi, 2018)

Şekil 6. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nın işlev/yaşam kronolojisi (Faiz Büyükkam 2018b)

4.5. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Edimsel Dönüşüm

Tarihi ambar yapısının ofis yapısına dönüşümünde özgün hacimlere eklenen mekanlar edimsel dönüşümü tanımlar. Bu kapsamda öncel yapının hem zemin katına hem de asma katına ardıl yapıyı kuran birtakım mekanlar eklenmiştir. Söz konusu mekanlara öyküsel dönüşüm kapsamında ihtiyaç duyulur ve plan şemasını etkiler (Şekil 7).

4.6. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Montaj

Öncel yapıda yer almayan ve mekan oluşturmeyen tüm yapı elemanları ve teknik donanım ardıl yapıda montaj olarak tanımlanmaktadır. Ofis yapısına dönüştürülen tarihi ambar yapısına eklenen düşey sirkülasyon elemanı merdivenler, asma katta ofisleri birbirine bağlayarak yatay sirkülasyonu destekleyen köprüler, kapı ve pencere boşluklarındaki siyah

çelik sac söve ve denizlikler ve profiller ile aydınlatma armatürleri, havalandırma ve ısıtma kanalları ile güvenlik sistemlerine ilişkin tüm teknik donanım ekleri bu kapsamdadır. Yapıdaki montaj; ilk inşa ve yeniden yazım arasındaki teknik gelişmelere gönderme yapmak gibi anlamsal ilişkiler üzerinde etkilidir (Şekil 8).

4.7. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Alıntı

Tuz Ambarı'ndaki alıntı unsurlar, tarihi ambar yapısından (öncel) alınan yığma taş duvarlardır. Söz konusu duvarlar iç mekanda ana sirkülasyon aksı boyunca zeminden; tüm plan kapsamında ise tavan döşemesinden koparılarak veya betonarme kirişle ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Söz konusu ilişki avlu zemininde devam etmektedir (Şekil 9). Taş duvarlar kapsamında yapıdaki alıntının; geçmiş yapı, işlev ve malzeme ile kurulan ilişkilere referans vermesi bakımından anlamsal etkiler yaratmaktadır.

Cam küp

Ofis içinde ofis

Çeşitli birimler

Şekil 7. Ardılda mekan ekleri (Serap Faiz Büyükçam'ın Arşivi, 2018)

Merdiven

Köprü

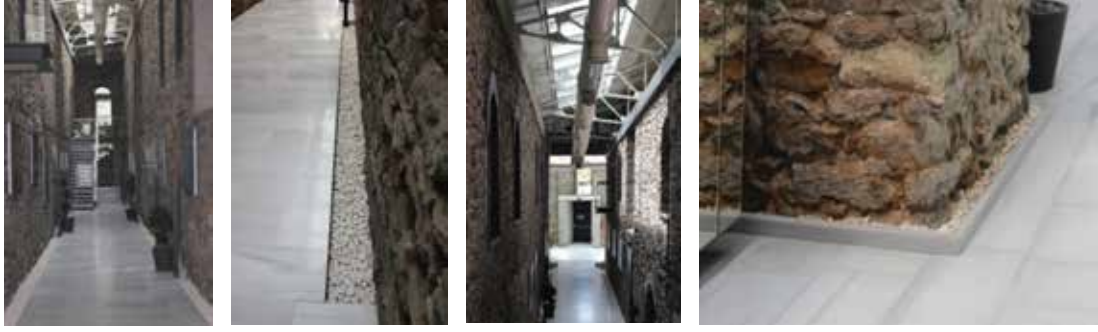

Havalandırma ve aydınlatma sistemi

Söve ve denizlikler

Şekil 8. Sirkülasyon elemanları, sac ve söveler ile teknik donanım ekleri (Serap Faiz Büyükçam'ın Arşivi, 2018)

Taş duvarların zemin/tavan ilişkisi

Şekil 9. Yapıdaki alıntı (Serap Faiz Büyükçam'ın Arşivi, 2017)

4.8. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Örtük Alıntı

Tuz Ambarı'nda örtük alıntı, WC duvarlarında görülür. Söz konusu duvarların bir kısmı ardıl malzeme ile kaplanan öncel yığma taş duvarlardır. Bu duvarların öncele ait olduğu devam eden taş doku üzerinden okunur.

4.9. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Tamamlama

Tuz Ambarı yapısının özgün yığma taş duvarlarının bozulmuş olan bazı bölümlerinin yeniden inşasına ilişkin uygulamalar yapıdaki metinlerarası tamamlamadır. Yığma taş duvarlardaki tamamlama uygulamaları; taş malzemedeki renk, doku, örme tekniği ve derz yapısı açısından öncelle benzerlikler göstermesine rağmen ardıl bir unsur/müdahaledir (Şekil 10).

Şekil 10. Yapıdaki tamamlama (Serap Faiz Büyükçam'ın Arşivi, 2017)

4.10. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Parodi/Yansılama

Tuz Ambarı yapısında işlevi değiştirilerek kullanılan pencereler parodi/yansılama olarak tanımlanmıştır. Parodide altmetnin biçemi aynı kalır ancak başka bir amaçla kullanılır. Bu

bağlamda öncel yapıda ana sirkülasyon aksına bakan bazı pencereler, ardıl yapıda başka bir amaçla kullanılmak üzere balkon ve köprülere açılan kapılara dönüştürülmüştür (Şekil 11). Mevcut ya da sonradan eklenen mekanlar arasında bağlantı sağlamak amacıyla kapıya dönüştürülen pencere boşluklarıyla yaratılan parodi, yapı elemanındaki değişen kullanım kapsamında anlamsal dönüşüme neden olmuştur.

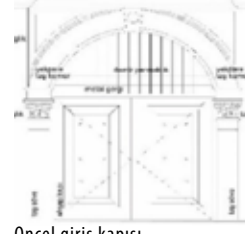
Şekil 11. Kapiya dönüştürülen pencereler (Serap Faiz Büyükçam'ın Arşivi, 2017)

Çatının genel görünümü

Şekil 12. Yapıdaki alaycı dönüştürüm (Serap Faiz Büyükkam'ın Arşivi, 2017)

Öncel giriş kapısı

Ardıl giriş kapısı

4.11. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Alaycı Dönüştürüm

Tuz Ambarı yapısında; kiremit kaplı özgün beşik çatı yerini, üzerinde yer yer açıklıklar ve tepe pencereleri olan çelik bir çatıya bırakmıştır. Öncel yapının ön cephesinde yer alan kemer formundaki pencere ve kapı boşlukları dikdörtgene dönüştürülmüştür. Söz konusu biçimsel ve boyutsal dönüşümler yapıdaki alaycı dönüştürümdür (Şekil 12).

4.12. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Öykünme/Pastiş

Yapının asma katındaki mekanları ilişkilendirmek için açılan kemer formulu kapı boşlukları öncel kapı formunu taklit ederken, aynı kattaki pencerelere eklenen çelik söveler ise tuğla kemerli özgün sövelere öykünme olarak değerlendirilmiştir. Yeni işlevde ardıl yapıya eklenen bu unsurlar taklit kapsamında öncel yapıyla anlamsal ilişki kurmaktadır (Şekil 13).

4

Kemer formunda söveler

Şekil 13. Yapıdaki öykünme (Serap Faiz Büyükkam'ın Arşivi, 2018)

4.13. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda İndirgeme

Tuz Ambarı'ndaki indirgeme, öncel mekanların yeni işlev gereği başka mekanlara bölünmesi ve asma kat döşemesinin yer yer kaldırılması olarak mekansal; kapı ve pencere kasa ve kanatlarının kaldırılması olarak yapısal; kapı, pencere vb. elemanların kullanım dışı bırakılması olarak işlevsel indirgeme kapsamındadır.

Tarihi ambarın zemin katı yekpare mekanları yeni işlev gereği ofis, toplantı odası, mutfak, yemekhane, ıslak hacim gibi çeşitli mekanlara bölünerek indirgenmiştir. Asma katta ise özgün depo mekanlarının zemin döşemesi ise kısmen kaldırılarak indirgeme yapılmıştır. Yapının iç mekanında yığma taş duvarlar üzerinde yer alan tüm kapı ve pencere kanatlarının kaldırılması yapısal indirgemeyi örnekler.

4.14. Kasımpaşa Tuz Ambarı'nda Genişletme

Tuz Ambarı'nda birleştirilen mekanlar ve eklenen balkonlar mekansal; yeni kullanım gereği artan mekan çeşidi ve sayısı ise işlevsel genişletmeyi örnekler. Bu noktada öncel yapının asma katında birbirinden bağımsız çalışan depolar, ardıl yapıda aralarında açılan kapı geçişleriyle birleştirilmiştir. Ayrıca yapının asma katında, öncelde depo, ardılda ofis olarak kullanılan mekanlar eklenen balkonlarla genişletilmiştir. Öncel yapı dört ayrı işlevde yirmi yedi mekandan oluşurken ardıl yapının yirmi iki işlevde yetmiş sekiz mekandan oluşması yapıdaki işlevsel genişletmedir.

SONUÇ

Metinsel bir temsil olan mimarlık üretiminin metinlerarası olduğuna ilişkin ileri sürülen görüş, restore edilen tarihi bir yapı üzerinden sınanmıştır. Mimarlık disiplininde karşılıkları tanımlanan metinlerarası yöntemler dahilinde okunan Tarihi Tuz Ambarı'nda, öncel ve ardıl yapılar arasındaki ilişkiler irdelendiğinde, bir takım metinlerarası izlere rastlanmıştır. Yapıdaki yenidenyazım, Tuz Ambarı ofis yapısının altmetnini oluşturan tarihi ambar yapısındaki ardıl unsurlar üzerinden okunmuştur. Ambar olarak inşa edilen yapı, ofis yapısına dönüştürülerek varlığını devam ettirebilmiştir. Yapıdaki yenidenyazım, yapının bir yüzyıldan başka bir yüzyıla yaşamını sürdürmesine olanak tanımıştır. Yapıdaki palempsest; Tuz Ambarı ofis yapısı üzerinden okunabilen tüm öncel unsurlar ve ardıl işlev altında kalan her bir 'öncel' işlevdir. Ardıl yapı ancak öncele ait bir takım referanslar taşıyan izlerle tanımlı olabilmektedir. Yapının kopukluk ve ayrışıklık yaratan öncel ve ardıl unsurların bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu ve bu ayrışık unsurların yeni yapının düzenleyicisi olduğunu ileri sürmek yapıdaki kolajı göstermektedir. Yapıdaki öyküsel dönüşüm; yapının öz öyküsü/ altmetni üstüne eklenen işlev değişiklikleri kapsamında ele alınmıştır. Yapının öyküsündeki değişiklikler edimsel dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Yeni kurgu kapsamında eklenen mekanlar, ardıl yapıda kurulan yeni ilişki/ ilişkiler ve işlev kapsamında anlam kazanmıştır. Yapıdaki montaj üzerinden metinlerarasını niteleyen çok katmanlılık ve ayrışıklık açıkça gözlenebilmektedir. Tuz Ambarı ofis yapısında alıntı niteliğindeki yığma taş duvarlar, öncel ve ardıl yapılar arasındaki açık ve somut ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu duvarların yapıdaki ayrışıklığı desteklediği böylece kaynak yapıyı

(tarihi ambar yapısı) yaşattığı ve anımsattığı açıktır. Alıntıyı tanımlayan yığma taş duvarlar; öncel yapıda işlevsel yanı sıra gündeme gelirken, ardıl yapıda işlevin yanı sıra anlamsal bir takım çağrışımlarla yer almaktadır. Bu doğrultuda söz konusu yığma taş duvarların yeni bağlamda başka bir bildiri ilettiğini ileri sürmek mümkündür. Yapıda örtük alıntı niteliği kazanan yığma taş duvarların, öncel yapıyı hatırlatacak ve ipuçlarıyla bütünü tamamlanmasına imkan verecek derecede belirgin olduğunu söylemek mümkündür. Yapıdaki tamamlama; birden fazla müdahaleye ait izleri taşıyan yığma taş duvarlar üzerinden okunmuştur. Yapının bu haliyle de metinlerarası olduğunu söylemek mümkündür. Yapıdaki parodinin tekil mimari yapı elemanları üzerinden örneklenmesi ise, yazınsal alanda tek bir dize ya da sözcük ile sınırlandırılarak etkisi artırılmak istenen parodiye eşdeğer görülmüştür. Biçimsel değişikliklere uğratılan yapı elemanlarındaki bozulmalar/ değişiklikler, alt metni yeren ve saldıran özellikler taşıyan alaycı dönüştürüme işaret etmektedir. Öncel ve ardıl yapı elemanları arasındaki taklit ilişkisi öykünme ile tanımlı olup metinlerarası izlere ait ipuçları sunmaktadır. Ardıl/yeni mekan kurgusunda 'gereksiz' görülen bazı unsurların kaldırılmış olması metindeki indirgemeye; ardıl yapı programı için 'yetersiz' görülen mekan sayısı, çeşidi ve büyüklüğünün artırılması da metindeki genişletmeyle örtüşmektedir. Ambar işlevindeki yapının ofis işlevine hizmet eden bir yapı olarak yeniden inşa edilmiş olması, metinlerarası birer iz olarak tanımlanan bir takım biçimsel ve anlamsal dönüşümlerle olanaklı olmuştur.

Restore edilen tarihi bir yapı üzerinden metinlerarası yöntemler/araçlar kullanılarak yapılan okuma denemesi çoğu kez birbirini kapsayan karışık ilişkiler silsilesinde pek çok

şeyi içermektedir. Tuz Ambarı ofis yapısının öncel yapıyla kurgulanarak üretildiği aşıkardır.

Metinlerarasılık, yazınsal alanda yazarın eleştirel bakışı, bireysel bir takım düşünce yansımaları ve toplumsal, ekonomik, teknolojik koşullar sonucunda yer alırken; mimari yapılarda gündeme gelişi, değişen sosyo ekonomik koşullar, yapı teknolojisindeki değişimler, tasarımcının yaklaşımı gibi farklı birçok etkenin sonucu olarak yer almaktadır. Bu durum yapıdaki ve yazınsaldaki metinlerarası etkenlerin ortak paydada buluştuklarını doğrular niteliktedir. Mimarlık üretimini tarihsel, kültürel, bireysel vb. koşullar ve öncel-ardıl yapı etkileşimleri bağlamında metinlerarası bir düzlemde okumak; mimarlığın sürekliliği olan bir dil olarak algılanmasına katkı sağlar. Ayrıca farklı zaman, kültür ve mekanda inşa edilmiş veya edilecek mimari yapıların başka yapılarla kurduğu veya kuracağı ilişkilerin keşif ve anlamlandırılmasına imkan tanır.

Metinlerarası mimarlık okumaları ile disiplinlerarası etkileşim sağlandığını söylemek mümkündür. Yazında olduğu gibi yapıdaki bir unsurun başka bir yapıda yeni bağlamda aynen veya değiştirilerek yinelenmesi mimarlığın da metinsel bir temsil olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yapıdaki farklı anlam ve ilişkileri ortaya çıkaran metinlerarası okuma, mimarlığın metinleşmesine katkı koymaktadır. Ancak çok sesli ve çok katmanlı bir zemine sahip olan metinlerarası mimarlık okumaları farklı anlam ve yorumlara açıktır. Tıpkı bir metinde olduğu gibi yapıda tanınan ve yeni bağlamdaki işlevi/etkisi saptanan metinlerarası iz/izler uğradıkları değişiklikler veya dönüşümlerin yorumlanmasıyla anlam kazanmaktadırlar.

Güncel deneyimleri/birikimleri kapsamında alımlama koşulları değişen okuyucu/ okuyucular metinlerarası okumalara aracılık eden metinlerarası yöntemlere farklı anlamlar atfedebilir ve anlamı yeniden kurabilir. Dolayısıyla öncel ve ardıl arasındaki ilişkiyi kurmak çoğu kez kesin olmayan parça ilişkiler kapsamında olanaklı hale gelebilir.

Metinlerarası, mimarlık için sonsuz anlamsal, biçimsel ve işlevsel dönüşümler içinde bir döngüdür. Bu döngü yapıdaki müdahalelere ve tasarıma bağlı olarak hem sayısal hem de yönetsel çeşitlilik sağlar. Söz konusu çeşitlilik; tarihsel süreçte sentezlenmiş mimarlık üretiminin kapsamlı metinlerarası analizine olanak tanır. Ve yapı metinlerarası bir bakışla yeniden üretilir. Böylece analiz ve ardından senteze imkan veren mimarlıkta metinlerarası okumalarla bir yapının geçmişte ve bugün ne anlattığına dair tartışmaların önünü aralamak mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

- Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Allen, G. (2000). *Intertextuality*. London: Routledge,
- Artun, A. (1998). *Çağdaş Sanat Tarihleri ve Türkiye'de Sanatın Çağdaşlaşması*. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 79 24-65.
- Aykanat, T. (2012). *Bilginin Malzeme Olarak Kullanıldığı Sanatlar İle Metinlerarasılık Arasındaki Bağlantılar*. *The Journal of Academic Social Science Studies* 5(4) 11-31.
- Aytaç, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Aytaç, G. (2013). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Barthes, R. (1970). *S/Z*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (1985). *Göstergebilimsel Serüven*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Barthes, R. (2015). *Yazı ve Yorum*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Batur, E. (1995). *Yeniden- üretimde Metinlerarası İlişkilerin Yeri, E/Babil Yazıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bulut, F. (2018). *Metinlerarasılık Kavramının Kavramsal Çerçevesi*. *Edebi Eleştiri Dergisi* 2 (1) 1-19.
- Civelek, Y. (2017). *Bir Metinlerarası Mimarlık Okuması: Myoenji Kolumbaryumu*. *Arredamento Mimarlık* (305) 94-97.
- Culler, J. (1997). *Yazın Kuramı*. Ankara: Dost Yayınları.
- Çetin, N. (2003). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Demirtaş, M. (2016). *Postyapısalcı Edebiyat Kuramında Metnin, Okurun ve Okumanın Tekillığı*. *Monograf Edebiyat Eleştirisi Dergisi* (4) 65-90.
- Eco, U. (1992). *Açık Yapıt*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ekiz, T. (2007). *Alımlama Estetiği mi Metinlerarasılık Mı?.* *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47(2) 119-127.
- Eliuz, Ü. (2016). *Oyunda Oyun Postmodern Roman*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Emre, İ. (2006). *Postmodernizm ve Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse*. Canada: Routledge.
- Faiz Büyükkam, S. ve Zorlu, T. (2018a). *Metinlerarasılık ve Mimarlık*. *Art-Sanat* (9) 463-477.
- Faiz Büyükkam, S. (2018). *Restore Edilen Tarihi Yapılarda Metinlerarası Okuma: Bir Yöntem Önerisi*. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Faiz Büyükkam, S. ve Zorlu, T. (2018c). *Mimarlıkta Metinlerarası Serüven*. Ankara: Gece Akademi.
- Gökalp Alpaslan, G. (2007). *Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanının Çağdaş Yorumları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Haberer, A. (2007). *Intertextuality In Theory And Practice*. *Literatura* 49(5) 54-67.
- Harvey, D. (1990). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Irwin, W. (2004). *Against Intertextuality*. *Philosophy and Literature* (28) 227-242.
- Kıran, Z.ve Kıran, A. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kodal, T.ve Köse, O. (2016). *Türk Resim Sanatında Resimlerarası Yöntemlere Örnekler*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 8(14) 248-260.
- Kristeva, J. (2002). *Nous Deux Or A (Hi)Story Of Intertextuality*. *The Romanic Review* 93(1-2) 7-13.
- Kristeva, J. (1980). *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press.
- Manguel, A. (2007). *Kelimeler Şehri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Melikoğlu, E. (2004). *Metinlerarasılık ve Çokseslilik, Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunları*. ed. Nedret Öztokat, İstanbul: Multilingual Yayınları, 72-79.

- Moran, B. (1991). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış – 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ott, B.ve Walter, C. (2000). *Intertextuality: Interpretive Practice and Textual Strategy*. *Critical Studies in Media Communication* 17 (4) 429-446.
- Ögeyik, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Önal, M. A. (2013). *Metinlerarasılık Bağlamında Müzik Sanatında Alıntı ve Yeniden Üretim*. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17, 69-79.
- Özey, Y. (2009). *Metinlerarasılık ve Türk Halk Hikayelerinde Ana-Metinsel Dönüşümler*. *Milli Folklor, Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi* (83) 6-18.
- Öztekin, Ö. (2008). *Modern Türk Şiirinde Geleneği Yeniden Üreten Bir Şair: Nazım Hikmet ve Metinlerarasılık*. *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 25(1) 129-150.
- Rabaça, A. (2017). *Architecture as a Work of Art and the Sense of the Historical Whole, içinde Le Corbusier History and Tradition*. Armando Rabaça (Ed.). Coimbra University Press.
- Reichlin, B. ve Journal, G. M. (2008). *Le Corbusier - Latelier intérieur*. Paris: Patrimoine.
- Rosenau, P. M. (1992). *Post-Modernizm ve Toplum Bilimleri*. Ankara: Ark Yayınları.
- Sazyek, H. (2002). *Türk Romanında Postmodernist Yöntemler Yönelimler*. *Hece* (502) 65-67.
- Sazyek, H. (2006). *Kolaj ve Romandaki Yeri*. *Kitaplık* (92) 92-99.
- Siamak, P., Forough, F. ve Shima, M. (2016). *Studying the Place of Intertextuality in Iranian Painting (Case Samples: Qajar Era)*. *Modern Applied Science*, 10 (12) 156-164.
- Tekin, M. (2004). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.